

Hoe de heide bloeide dit jaar

Een rondje langs de heidevelden

— Ido Borkent

Het blijft, denk ik, altijd een prachtig fenomeen: een heideveld in volle bloei, paars tot aan de horizon, of als een mozaïek met mooi donkergroen eiken- en dennenbos, of met groepen witte berk. Een kleurenpracht die de Hollandse bollevelden graag willen imiteren. Maar dit jaar leek het met die uitbundigheid eigenlijk een beetje tegen te vallen. Was dat nu overal zo? Een is er iets over de oorzaak te zeggen? Enkele heidebeheerders aan het woord.

Klaas Dijkstra, terreinbeheerder bij het Landschap Overijssel en beheerder van de Lemelerberg: “Op de Lemelerberg viel het tegen. Op andere terreinen was het beter. Het leek wel of de bloeiperiode meer was uitgesmeerd, het was ook minder uitbundig. Ik was eind augustus op vakantie, maar de heide bloeide zowel vóór als na die periode, maar zeker niet massaal. Imkers haalden dit jaar hun bijen al snel weer weg. Er was blijkbaar weinig voor ze te halen.

Ja, het was wel anders dan eerdere jaren, hoewel wisselingen in bloei meer voorkomen. In 2007 was het exploderend en massaal, in 2003 was het na die hele hete zomer heel erg slecht. Ik maak me er dus geen echte zorgen over. Over de oorzaak zou ik niks kunnen zeggen. Op door heidehaantje afgestorven stukken, die nu inmiddels weer prachtig verjongen, is het nu tijdelijk minder. En misschien dat de schapen een invloed hebben. Op de niet begraaide terreinen is de bloei dit jaar wel beter.

Het beheer van de Lemelerberg is ruim 850 hectare groot. Daarvan is 400 hectare meest droge heide. Er zijn veel plekken met je-neverbes. Omdat de verschillende terreinen niet aaneengesloten zijn plannen we een vergrote heideverbinding, wat ten koste zal gaan van het bos. We beheren het gebied om zijn natuurwaarden in stand te houden, maar ook om cultuurhistorische redenen en voor de recreatieve beleving. Bij de natuurwaarden richten we ons de laatste jaren steeds meer op de fauna: heideblauwtje, zandhagedis, levendbarende hagedis. We nemen daarvoor ook verschillende kleinschalige maatregelen, zoals spitten, plaggen en het opwerpen van rillen met plagsel. Het meest opvallend van het gebied vind ik nog steeds de

hoogteligging. De berg rijst ruim 70 meter op uit een vrij vlakke omgeving en dat is imposant. Bijzonder zijn de hooggelegen bronnetjes en een klein veengebiedje.”

Franco Mandemaker, beheerder bos en landschap bij DVD west Nederland (Defensie) en onder andere verantwoordelijk voor het terreinbeheer van de Leuserheide: “Wel goed. Een normale bloei, ook in vergelijking met andere jaren. De bloeiperiode was ook normaal, augustus met een beetje uitloop. Eigenlijk heb ik dus weinig bijzonders te melden. Ook geen bijzonderheden qua droogte of regen. Door de ligging op een flank van de Utrechtse Heuvelrug hebben we dus met wateroverlast geen problemen. Wel opvallend was het voorkomen van het heidehaantje dit jaar: vele tientallen hectares zijn aangetast en afgestorven, zowel oude als jonge heide. Dat is toch wel veel. Maar het herstelt wel weer.

De Leuserheide is een van de grootste aaneengesloten heideterreinen in Utrecht met een omvang van ruim 900 hectare, waarvan meer dan 400 hectare heide, en verder open zandgebieden, bossen en enkele kleine vennetjes. Het terrein wordt niet begraaft. Wel hebben we de afgelopen jaren enkele proeven met een schaapskudde gedaan. Het gaat dan om een goede afstemming met het militair gebruik. Dit jaar wordt een groot onderzoek uitgevoerd naar de zandhagedis. Dit terrein herbergt een zeer grote populatie en we willen daar nu het fijne van weten. Het terreinbeheerdoel is natuurlijk militair gebruik, maar daarnaast hanteren we een natuurdoelstelling. Bijzondere soorten

zijn de nachtzwaluw, de grauwe klauwier en de roodborsttapuit. Ik kan erg genieten van de ligging van het gebied in het landschap: afwisselend, hoog gelegen en een mooi open, dynamisch gebied in een verder bosrijke omgeving.”

Andries Arts, opzichter bij de gemeente Bergen (Noord-Limburg) en beheerder van de Bergerheide: “Het was wisselend. Niet uitbundig, geen paarse vlakken, maar meer pluks-gewijs en qua bloeiperiode betrekkelijk kort. Het gekke was eigenlijk: ik dacht ‘wanneer zou het eigenlijk gaan bloeien’, maar dat moment kwam niet. Dat was misschien wel het rare. En ik vond dat echt afwijkend van andere jaren, waarin er eigenlijk wel telkens een volle bloei optrad. Nu ja, niet als er veel heidehaantje aanwezig was. Maar dit jaar keek het maar somber en donker. Voor de imkers was er dit jaar ook weinig te halen, zo zeiden ze me. Over de oorzaak weet ik zo weinig te zeggen. Het was toch een redelijk goede zomer met voldoende regen, dus ik had het niet verwacht. Verschillen in expositie, hellingen, oudere hei... ik zag weinig verschil. Trouwens, ook de dophei in de vochtige stukken bloeide maar matig.

De Bergerheide is ongeveer 1350 hectare groot, en bestaat naast ruim 350 hectare heide uit bos, vennen, akkers en zandverstuivingen. Wij richten ons op het in stand houden van het Nederlandse heidebiotoop, dat natuurlijk de laatste eeuw schrikbarend in omvang is afgenomen. Doelsoorten zijn voor ons amfibieën en reptielen (heikikker, rugstreepd, knoflookpad, zand- en levenbarende hagedis,

gladde slang), en kenmerkende heideplanten zoals klokjesgentiaan en duivelsnaaigaren. En heide speelt een belangrijke rol in het afwisselende landschap binnen het Nationaal Park de Maasduinen. Daardoor is er hier gelukkig nog steeds een hoge biodiversiteit. Dat kost wel veel geld overigens, zo’n landschap in stand houden. Maar het grote aantal bijzondere soorten, ja dat is wel het bijzondere aan dit gebied.”

Ronald Popken, beheersteammedewerker bij Natuurmonumenten belast met de kwaliteitszorg (inventarisatie, monitoring, beheersadvies) van onder andere het Dwingelderveld in Drenthe: “Ja, leuke vraag, maar ik was in augustus op vakantie en ook helemaal niet in de buurt. Dus ik heb er niet alles van gezien, maar ik heb er wel wat van meegekregen, hoor. En zelf ook wel gezien. Nee, het was niet zo uitbundig als andere jaren, zeker niet in vergelijking met vorig jaar. Droogte was niet echt de oorzaak. Het was dit jaar groeizaam weer. Geen aantasting van heidehaantje. Het was een korte, snelle bloei, niet uitbundig. De dopheide bloeide redelijk.

Het Dwingelderveld is een groot, nat heideterrein, waarschijnlijk wel een van de grootste aaneengesloten terreinen van west Europa. Natuurmonumenten beheert hiervan ruim 900 hectare, de collega’s van Staatsbosbeheer ongeveer 500. Het beheersdoel in het Nationaal Park Dwingelderveld is het open heidelandschap te behouden. Naast natuurbehoud zit hier ook een cultuurhistorische kant aan. We hebben een runderbegrazing van 300 hectare, en daarnaast twee schaapskuddes. Eén van ons-

zelf, één van de stichting Drents heideschaap. Met die kuddes kunnen we goed sturen, bijvoorbeeld ten gunste van de klokjesgentiaan, of door druk te zetten op pijpestrovelen. Het gebied is wat verdroogd, ondanks het natte karakter. Door systeemherstelmaatregelen zoals omvormen van landbouwgrond naar heide en het dempen van ontwateringssloten gaan we dat verbeteren. Bijzonder vinden we het voorkomen van valkruid in het gebied, en de verjonging van jeneverbes, nadat de graasdruk in de runderbegrazing sterk is verminderd een aantal jaar geleden.”

Brand Timmer, beheerder bos- en natuurterrein bij DVD Noord-Veluwe, en beheerder van de Oldenbroekse en Doornspijkse heide: “Het bloeide slecht. Vooral de oude heide ging niet goed. De jongste heide, zeg 1-2 jaar, bloeide echt goed. Wij hebben zulke stukken vanwege het brandheer dat we voeren. Maar de oude heide bloeide dit jaar plukkelig, met hier en daar dode plekken. Wanneer gaat het gebeuren, denk je dan, maar toen was het ook alweer over. Over de oorzaken kan ik weinig zeggen. Oudere stuiken zijn meestal minder vitaal, en dan kan noodbloei optreden, maar dat was echt niet het geval. Misschien vorig jaar, toen alles zo enorm in bloeide. Er was dit jaar wel wat heidehaantje, maar dat was zeker niet de oorzaak. Er is hier wel begrazing, door roodwild, maar ook dat is niet de oorzaak. Tja, misschien een complex van factoren. Dat moet de wetenschap maar uitvinden. Voor dophei was het dit jaar geen uitschieter; gewoon een normaal jaar.

De Oldenbroekse heide, ten oosten van de Elburgseweg, heeft ongeveer 1700 hectare heide, op de Doornspijkse heide gaat het om 650 hectare. Het is een militair oefenterrein, en het gebied daar voor in stand houden is het belangrijkste doel. Maar daarnaast hebben we een heel duidelijke natuurdoelstelling. Eigenlijk zijn we qua soorten van het heidelandschap al aardig compleet. Bijzondere soorten zijn grauwe klauwier (met toenemend aantal broedparen), roodborsttapuit, boomleeuwerik, paapje, nachtzwaluw, blauwvleugelsprinkhaan, kleine wrattenbijter, adder, zandhagedis . . . nu nog een broedende klapekster. Dat zou mooi zijn.” ♦

Ido Borkent is redacteur, bosland@wxs.nl